

Afgørelser – Reg. nr.: 04770.00

**Fredningen vedrører: Bloksbjerg, Elkærholm,
Skvatmølle**

Domme

Taksationskommissionen

Naturklagenævnet

Overfredningsnævnet   20-03-1970

Fredningsnævnet   12-07-1968

Kendelser

Deklarationer

OVERFREDNINGSNÆVNET >

20/3-1970

U D S K R I F T

a f

OVERFREDNINGSNÆVNETS KENDELSESPROTOKOL

=====

År 1970, den 20.marts, afsagde Overfredningsnævnet følgende

k e n d e l s e

i sagen nr. 1985/68 om fredning af et bækløb med tilhørende dalsider i Vester Nebel sogn, Vejle amt og Lejrskov sogn, Ribe amt.

I den af fredningsnævnet for Ribe amtsrådsreds den 12. juli 1968 afsagte kendelse hedder det:

"Ved brev af 25. januar 1967 anmodede Danmarks Naturfredningsforening fredningsnævnet for Ribe amtsrådsreds om at rejse fredningssag for et bækløb med tilhørende dalsider, hvilket område, der er ca. 630 m langt og ca. 120 m bredt, hører under ejendommen "Elkærholm" pr. Vester Nebel.

Som begrundelse for fredningen har naturfredningsforeningen nærmere anført:

.....

"Arealet rummer adskillige spor efter anlæg af skvatmøller og anses for det mest uberørte anlæg af denne type, der kendes her i landet. En bevarelse af anlægget må derfor ud fra forhistorisk-arkæologisk synspunkter anses for særdeles vigtig. ....Samtidig må området, der henligger som ekstensivt udnyttet græsningsareal ud fra landskabsæstetiske synspunkter anses for fredningsværdigt.

Det er således Danmarks Naturfredningsforenings opfattelse, at området i det hele opfylder betingelserne efter naturfredningslovens § 1 for at kunne sikres ved en fredning."

.....

Professor, dr. phil. Axel Steensberg, der i 1965 besøgte området, har i brev af 21. april 1966 til Danmarks Naturfredningsforening udtalt følgende:

.....

"Jeg konstaterede ved nærmere eftersyn, at der langs den bæk, der løber i sidedalens bund, sporedes rester af flere forskellige anlæg af vandmøller med horisontal-hjul (såkaldte "skvatmøller"), og kanal anlægget må sandsynligvis stå i forbindelse med disse vandmøller. Desuden iagttoges - så vidt jeg husker - ikke mindre end fire kampesten med hul oveni til anbringelse af horisontalmøllernes aksler. Disse akselsten ligger næppe in situ, men der skulle være

mulighed for at finde andre, som nu er overgroet, liggende på plads ved anlæggene.

Jeg har tidligere undersøgt skvatmølleanlæg i Vendsyssel, Vestjylland og ved Tystrup sø på Sjælland, og for tiden foregår en omfattende registrering af sådanne anlæg i Hesede skov ved Gissel-feld. Men jeg mindes ikke at have set et så uberørt miljø, som det ved Elkjærsholm. Her skulle der være gode muligheder for at vinde ny viden om denne vor mekaniske drivkrafts ældste historie. Anlægge-ne på Sjælland går langt tilbage i middelalderen, og der er grund til at tro, at det samme gælder anlæggene ved Elkjærsholm, hvis de ikke er endnu ældre. Thi i sin tid undersøgte jeg sammen med profes-sor Valdemar M. Mikkelsen et skvatmølleanlæg i Vendsyssel (Bolle), som stammede fra tiden omkring Kristi fødsel. De forhistoriske ar-kæologer har hidtil ikke rigtig villet godtage denne datering, skønt den synes klar og indlysende. Alene af denne grund ville det være af stor betydning at undersøge anlæggene ved Elkjærsholm, fordi stedet tilsyneladende ligger ganske uberørt.

Med foruden den arkæologiske værdi af den nævnte sidedal, mener jeg også denne har en betydelig æstetisk værdi. Det er sjæl-dent at finde et miljø, der i så høj grad hensætter den besøgende til en længst forsvunden tidsalder, som netop denne dal med dens uregulerede, stejle bæklob, dens kratbevoksning, dens vilde vegeta-tion og dens vekslende konturer.

Efter min opfattelse bør hele dalen fredlyses, således at der kun gives adgang til kreaturgræsning uden tilførsel af anden gødning end den, der tabes af kreaturerne. Der bør heller ikke til-lades anden gravning end en eventuel arkæologisk undersøgelse, der kan gøres så nansom, at den ikke ødelægger miljøet, men tværtimod ved blotlæggelse af møllestederne i bækken, en evt. oprensning af

tilførselskanalen og markering af andre anlæg, såsom brolægninger og vadesteder, understreger miljøets historiske værdier.

Jeg vil meget anbefale, at der gøres noget effektivt for at sikre den omtalte mølledals bevaring i den smukke og uberørte tilstand, hvori den forefindes - både af hensyn til arkæologiske interesser og af hensyn til et historisk interesseret publikum."

.....

Fredningsforslaget omfatter dele af matr.nr. 6 a, Vester Nebel by og sogn, Vejle amt, og matr.nr. 13 a, Ferup by, Lejrskov sogn, Ribe amt, eller i alt ca. 6,5 ha, tilhørende proprietær Mogens Frederiksen, Elkærholm pr. Vester Nebel.

Ved brev af 20. februar 1967 har Ministeriet for kulturelle Anliggender i medfør af naturfredningslovens § 3, stk. 3, henvist sagen til behandling ved nærværende navn, uanset at omkring halvde- len af det af påstanden omfattede areal er beliggende i Vejle amt; denne bestemmelse er truffet i forståelse med fredningsnævnet for Vejle amtsrådsreds.

Naturfredningsforeningens påstand går i hovedtræk ud på en status quo-fredning af arealerne uden ændring i driftsformen og uden adgang for offentligheden.

I brev af 9. maj 1967 har Naturfredningsrådet stærkt anbefalet den foreslåede fredning.

Det hedder i brevet bl.a.:

.....

"Tilstedeværelsen af de velbevarede rester af et skvatmølle- anlæg er ikke blot tilstrækkelig motivering for fredning af selve anlæggene, men tillige for fredning af dalstrøget som helhed, idet den tidligere møllerivirksomhed er nøje betinget af det omgivende miljø: den smalle, dybt nedskårne dal med væld i siderne, og med et

vandløb i bunden med stærkt fald og rigelig vandføring.

Af det således primært af kulturhistoriske årsager fredningsværdige område tillige rummer fine naturvidenskabelige og landskabelige elementer bidrager til at øge en frednings værdi. Bækkens vand er meget rent og må skønnes at være af limnologisk interesse. Arealet udnyttes partielt til vedvarende, extensiv græsning, og åbne partier veksler med skov- og kratbevoksede skrænter. Vedplante- og urteflora er som følge heraf, og på grund af jordbundens varierede fugtighed særdeles artrig, og i overensstemmelse hermed må området antages at rumme en artsrig og varieret fauna."

.....

Fredningsplanudvalgene for Ribe og Ringkøbing amter og for Vejle og Skanderborg amter har i breve af henholdsvis 12. maj og 8. september 1967 ligeledes anbefalet en gennemførelse af den foreslåede fredning. De to udvalg har dog begge forbeholdt sig senere at fremkomme med forslag om en mere omfattende fredning ud fra landskabsæstetiske synspunkter.

Den detaljerede fredningspåstand for området er sålydende:

.....

"For at bevare sporene af de fortidige skvatmølleanlæg, må der ikke foretages ændringer i terrænet i form af gravning, bortfjernelse af sten, opfyldning m.v. Undtaget fra denne bestemmelse er udgravninger og blotlægninger i tilknytning til arkæologiske undersøgelser.

Uddybning eller regulering af bækken må ikke finde sted.

Området skal henligge som græsningsområde uden for omdrift.

Tilplantning af arealerne må ikke finde sted. På de påtaleberettigedes foranledning kan selvsåede træer og buske fjernes.

Kørsel med tunge arbejdsmaskiner og andre køretøjer skal ikke være tilladt uden for allerede eksisterende markspor.

Bebyggelse skal ikke være tilladt. Opstilling af boder, skure, master eller andre skæmmende indretninger må ikke finde sted.

Arealerne må ikke benyttes til camping.

Henkastning af affald eller etablering af bilophugningspladser på arealerne skal ikke være tilladt.

Påtaleret tillægges fredningsnævnet, Naturfredningsrådet og Danmarks Naturfredningsforening."

.....

Fredningsnævnet, der under behandlingen af denne sag består af dommer Poul Buch, Varde, amtsrådsmedlem, sognerådsformand Alfred Jeppesen, Ølgod, gårdejer Svenning Grønbæk, Sandholm pr. Korsvang, og gårdejer Niels Thomsen, Vester Nebel pr. Dybvadbro, har behandlet sagen på behørigt indvarslede møder den 12. juni, 11. september og 20. november 1967, hvortil var indkaldt lodsejeren og andre interesserede, og hvor tillige repræsentanter for Danmarks Naturfredningsforening, Nationalmuseet og fredningsplanudvalget for Ribe og Ringkøbing amter var mødt.

Nævnet har foretaget indgående besigtigelse af de interesserede arealer og har derhos behandlet sagen internt den 24. juni 1968.

Under sagens behandling har nævnet haft teknisk bistand af landinspektør Gert Alsted, fredningsplanudvalget for Ribe og Ringkøbing amter.

Under sagens gang har advokat Hviid, Fåborg, for ejeren af Elkjærholm principalt modsat sig fredning, subsidiært nedlagt påstand om fredning mod tilkendelse af erstatning, i hvilken forbin-

delse han har henledt opmærksomheden på, at en status quo-fredning, bl.a. ved at forudsætte fortsat kvægdrift, ikke i det lange løb vil kunne praktiseres.

Ingeniør Anders Jespersen har for Nationalmuseet bl.a. fremhævet betydningen af at bevare de forefundne rester af mølleanlæg. Museets interesser går ud på, at der ikke foretages direkte ødelæggelser af terrænet, ligesom man gerne vil forhindre tilgroning af de arealer, på hvilke man har fundet spor af de gamle skvatmøller. Der er hverken økonomiske eller praktiske muligheder for tiden for at foretage de undersøgelser, som på længere sigt er i høj grad ønskelige.

Tilsvarende anlæg eksisterer i Halland i Sverige og i Portugal.

Naturfredningsforeningen har efter de førte forhandlinger i brev af 12. september 1967 bl.a. udtalt følgende:

.....

"..... da man gennem vor lokalkomite har modtaget underretning om, at bestemmelsen i fredningsdeklarationen, hvorefter området skal henligge som græsningsområde uden for omdrift synes at have medført misforståelse fra ejers side, meddeles, at der herigennem ikke pålægges nogen pligt for ejeren til at holde kreaturer til afgræsning af arealet.

Det skal dog ikke af ejeren være tilladt at foretage skridt, der hindrer, at området fortsat kan henligge som græsningsareal.

Samtidig skal man anmode om, at der i fredningspåstanden optages bestemmelse om, at der på de påtaleberettigedes foranledning kan foretages sådanne skridt, at arealerne fortsat kan henligge som græsningsområder."

.....

Efter indgående overvejelser har nævnet enstemmigt truffet beslutning om, at den foreslåede fredning gennemføres i det af Danmarks Naturfredningsforening begærte omfang. Det fredede areal omfatter herefter dele af matr.nr. 6 a, Vester Nebelby og sogn, Vejle amt, og matr.nr. 13 a, Ferup by, Lejrskov sogn, Ribe amt, alt som vist på vedhæftede kort.

Ved fredningsnævnets således truffede beslutning har nævnet i overensstemmelse med indholdet af naturfredningslovens § 1 i første række taget i betragtning, at det pågældende område af naturvidenskabelige, undervisningsmæssige og historiske grunde er af væsentlig interesse, således at de forefundne rester af skvatmølleanlæg kan bevares.

Nævnet har endvidere lagt til grund, at det pågældende område på grund af dets skønhed, beliggenhed og ejendommelighed har væsentlig betydning for almenheden, der fra den asfalterede kommunevej vil kunne nyde udsigten over dalstrøget.

Med hensyn til fredningens indhold fastsættes følgende nærmere bestemmelser:

1. For at bevare sporene af de fortidige skvatmølleanlæg må der ikke foretages ændringer i terrænet i form af gravning, bortfjernelse af sten, opfyldning m.v. Undtaget fra denne bestemmelse er udgravninger og blotlægninger i tilknytning til arkæologiske undersøgelser.
2. Uddybning eller regulering af skelbækken må ikke finde sted.
3. Arealerne skal henligge som græsningsområde uden for omdrift.

Ejeren skal ikke være forpligtet til på egen foranledning at foretage afgræsning, men kan overlade denne til det offentlige på foranledning af de påtaleberettigede.

Eventuelle lejeindtægter ved bortforpagtning tilfalder ejeren.

4. Tilplantning af arealorne må ikke finde sted. På de påtaleberet-
tigedes foranledning kan selvsåede træer og buske fjernes.
5. Kørsel med tunge arbejdsmaskiner og andre køretøjer er ikke
tilladt uden for allerede eksisterende markspor.
6. Gødskning må finde sted som hidtil, dog uden anvendelse af maski-
ner uden for de nuværende markspor.
7. Enhver form for bebyggelse, opstilling af skure, boder, master
og lignende skæmmende indretninger er forbudt.
8. Henkastning af affald eller etablering af bilophugningspladser
er forbudt.
9. Campering er forbudt.

Idet bemærkes, at forlig ikke har kunnet opnås for nævnet,
går det af lodsejeren fremsatte erstatningskrav ud på følgende, der
er formuleret af advokat Hans Hviid, Fåborg, i brev af 21. februar
1968.

Det hedder heri bl.a.:

.....

"Min klients påstand om erstatning må svare til afkastningen
af arealet ved dets bedst mulige udnyttelse, og jeg kan i denne an-
ledning henviser til erklæring af 29. december 1967 fra amtsvandinge-
niør David Nielsen, Vejle, (se nedenfor), hvorefter arealet ved an-
vendelse til dambrug vil kunne indbringe i årlig lejeindtægt
kr. 7.500,00 - kr. 10.000,00. Jeg er klar over, at dette forudsætter
en hel del anlægsudgifter, men værdien af arealet ved udnyttelse
med dambrug må betragtes som værende meget betydelig, formentlig af
en størrelsesorden på ikke under kr. 100.000,00.

Værdien af arealets udnyttelse til skovbrug eller landbrug
er omtrent ens, dog formentlig med en overvægt for skovbrug, og jeg
henviser til ..... erklæring fra skovrider Klaus Fog Schovsbo,

Skærup pr. Børkop, (se nedenfor).

Idet jeg erkender, at den endelige værdi ved udnyttelse til dambrug formentlig først lader sig konstatere gennem yderligere projekteringer, vil min klient forligsmæssigt og uden præjudice for en retssag, være sindet på at acceptere et tilbud om en erstatning på kr. 6.000,00 pr. ha efter endelig opmåling."

.....
I amtsvandingeniør David Nielsens erklæring udtaler denne:
.....

- "1. De naturlige forudsætninger for anlæg af et dambrug på matr.nr. 13 a er ideelle (gode).
2. Sognevandløbet "Skelbækken" vandløb nr. 4 i Vester Nebel kommune, der løber mellem Deres jorder matr.nr. 6 a af Vester Nebel by og sogn og matr.nr. 13 a af Ferup, Lejrskov sogn, er både sogne-skel og amtsskel mellem Vester Nebel kommune i Vejle amt og Jordrup-Lejrskov kommune i Ribe amt.
3. "Skelbækken" har en minimumsvandføring på 300 l/sek. på det sted, hvor jeg på vedlagte målebordsblad nr. 3309 har angivet med rød farve.
4. Der kan anlægges ca. 15-20 damme, og da vandet er forholdsvis rent og iltrigt, vil det egne sig godt som yngeldambrug i forbindelse med et dambrug for større fisk, der kan anlægges ved stemmeværket ved amtsvandløbet Nebel-Kolding å afd. A umiddelbart ovenfor Elkjærholm Gods.
5. Værdien af et anlagt dambrug er vanskelig at anslå; men den årlige lejeindtægt er i øjeblikket svingende fra 300-600 kr. pr. dam pr. år. alt efter vandets kvalitet. Da vandet i Skelbækken er af god kvalitet, må jeg anslå, at et dambrug af den her mulige størrelse, vil kunne indbringe i årlig lejeindtægt ca. 7.500 -

10.000 kr."

.....
I skovrider Klaus og Fog Schovsbo's erklæring af 2. januar 1968 hedder det bl.a.:

.....
"..... kan det oplyses, at der i efteråret 1967 er betalt 5.000 kr. pr. ha for nogen skovjord ved statens expropriationer til vejanlæg nord for Kolding. Dette beløb anses at kunne overføres til her omhandlede arealer.

Spørgsmålet om en forringet udlejningsværdi til jagtformål af samme arealer, dersom disse ikke kan tilplantes, må besvares med, at det findes rimeligt at få en erstatning herfor; men da jagtleje er meget variabel, vil jeg skønne, at der påføres ejeren et tab ved fredningen på ca. 15 kr. pr. ha årlig."

.....
Under hensyn til det således anførte og til samtlige i øvrigt i betragtning kommende omstændigheder bestemmer fredningsnævnet, at den proprietær Mogens Frederiksen, Elkærholm pr. Vester Nebel, tilkommende erstatning for fredningen kan fastsættes til 15.000 kr.

Der er ved erstatningens fastsættelse særligt taget hensyn til, at området fortsat skal henligge som græsningsområde, og at tunge arbejdsmaskiner ikke må anvendes på arealet.

Erstatningen, der forrentes med 6 % årlig fra kendelsens dato, udbetales til den foran anførte ejer, da ikke andre i ejendommen interesserede har fremsat krav under sagens behandling.

Erstatningen udredes som nedenfor bestemt.

Kendelsen vil være at tinglyse på ejendommen med prioritet forud for al pantegæld.

Påtaleret tilkommer fredningsnævnene for Vejle og Ribe amtsrådskredse."

Konklusionen er sålydende:

"Ejendommen, matr.nr. 6 a, Vester Nebel by og sogn, Vejle amt, og matr.nr. 13 a, Ferup by, Lejrskov sogn, Ribe amt, fredes som ovenfor bestemt og som afgrænset på vedhæftede kort.

I erstatning udbetales til lodsejeren 15.000 kr. med renter 6 % årlig fra kendelsens dato.

Af erstatningen udredes tre fjerdedele af statskassen. Den sidste fjerdedel udredes af Vejle og Ribe amtsfond og af de i amtsrådskredsen beliggende købstadkommuner efter folketal i henhold til den senest offentliggjorte folketælling.

Kendelsen kan indankes for Overfredningsnævnet, adresse: Nyropsgade 22, 1602 København V., inden 4 uger fra kendelsens afsigelse eller forkyndelse."

Denne kendelse er forelagt Overfredningsnævnet i medfør af naturfredningslovens § 19, stk. 3, og anket af ejendommens ejer, proprietær Mogens Frederiksen med påstand om ændring af fredningsservitutten og om højere erstatning.

Endvidere har Lejrskov-Jordrup kommune anket med påstand om offentlig adgang til det fredede og anført, at kun lidt af området er synbart fra den tilstødende offentlige vej.

Overfredningsnævnet har den 9. maj 1969 besigtiget det fredede og forhandlet med ejeren og dennes advokat Hans Hviid samt med repræsentanter for Lejrskov kommune, Danmarks Naturfredningsforening, fredningsplanudvalget for Ribe og Ringkøbing amter og andre interesserede. De til området knyttede videnskabelige interesser blev herun-

der nærmere belyst af naturfredningsforeningens repræsentant, der særligt fremhævede betydningen af, at de i terrænet værende voldformationer blev sikret mod ødelæggelse ved kørsel med arbejdsmaskiner eller på anden måde.

Ejeren gav under forhandlingerne udtryk for, at han navnlig var utilfreds med begrænsningerne vedrørende arealets udnyttelse m.v. og understregede nødvendigheden af at kunne køre med arbejdsmaskiner i det fredede af hensyn til områdets vedligeholdelse modtilgroning af ukrudt og trævækst.

Overfredningsnævnet er enigt i, at bækdalen fredes som sket ved den indankede fredningskendelse. Efter Overfredningsnævnets opfattelse vil fredningens formål imidlertid kun blive tilgodeset fuldt ud, når arbejdskørsel helt undgås på de arealer, hvortil knytter sig videnskabelige interesser på grund af skvatmøllefundene. For at søge de med et kørselsforbud forbundne betydelige gener reduceret mest muligt har Overfredningsnævnet bedt Nationalmuseet om nærmere at afgrænse, hvor i bækdalen sådanne interesseområder er beliggende, hvilket museet har angivet på det nærværende kendelse vedhæftede kort.

Overfredningsnævnet har derefter - med tiltræden af ejeren og Nationalmuseet - besluttet at ændre de af fredningsnævnet vedtagne fredningsbestemmelser - gengivet foran pag. 8-9 - således, at §§ 3, 4, 5 og 6 erstattes af følgende bestemmelser:

§ 3.

Området skal henligge som græsningsområde uden for omdrift. Det skal derfor ikke være ejeren tilladt at foretage skridt, der hindrer, at området fortsat kan henligge som græsningsareal. På de påtaleberettigedes foranledning kan der foretages fornødne skridt

til sikring af, at arealerne fortsat kan henligge på denne måde.

Eventuelle lejeindtægter ved bortforpagtning tilfalder ejeren.

§ 4.

Tilplantning af arealerne må ikke finde sted. På de påtaleberettigedes foranledning kan selvsåede træer og buske fjernes, ligesom de vil kunne fjernes af ejeren selv.

§ 5.

Kørsel med arbejdsmaskiner eller andre køretøjer er ikke tilladt inden for det fredede. Dette gælder dog ikke på arealet nord for bækken i dalens østlige del på strækningen fra den offentlige vej til overkørslen over bækken, jfr. det vedhæftede kort. Endvidere skal det være tilladt at foretage bortkørsel af kvas og træ, men kun på frossen jord og kun udenfor de på kortet viste interessearealer.

For den således vedtagne fredning har Overfredningsnævnet tilbudt en erstatning på 25.000 kr. med renter som nedenfor anført, hvilket tilbud ejeren har accepteret.

Overfredningsnævnet har ikke fundet tilstrækkelig anledning til at efterkomme Lejrskov-Jordrup kommunes påstand om offentlig adgang, der må anses for at være lidet stemmende med de til området knyttede videnskabelige interesser.

Da det fredede er beliggende i både Ribe og Vejle amtsråds-kredse, vil den kommunale andel af fredningserstatningen være at fordele i det forhold, med hvilket fredningserstatningen er ydet for arealerne i de to amtsråds-kredse. Herefter vil 4/5 del af den kommunale andel være at udrede af Ribe amtsfond og de i amtsråds-kredsen beliggende købstadkommuner og 1/5 del af Vejle amtsfond og de på-

gældende købstadkommuner.

Da Overfredningsnævnet i øvrigt kan tiltræde det i kendelsen anførte, vil denne være at stadfæste med de af det foranstående følgende ændringer.

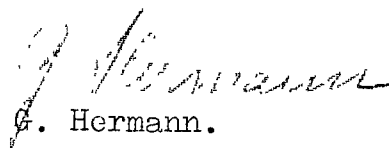
Et kort nr., RI 121, udvisende grænserne for det fredede, der udgør ca. 6,5 ha samt de i videnskabelig henseende særlig interessante områder, er vedhæftet nærværende kendelse.

T h i b e s t e m m e s:

Den af fredningsnævnet for Ribe amtsrådsreds den 12. juli 1968 afsagte kendelse om fredning af et bækløb med tilhørende dalsider i Vester Nebel sogn, Vejle amt, og Lejrskov sogn, Ribe amt, stadfæstes med de af det foranstående følgende ændringer. I erstatning udbetales til proprietær Mogens Frederiksen, Elkærholm, Vester Nebel, 25.000 kr. med renter 6 % p.a. fra den 12. juli 1968 til den 30. september 1969 og 8 % p.a. fra den 1. oktober 1969, til betaling sker.

Af erstatningen med renter udredes $3/4$ af statskassen, medens den resterende $1/4$ udredes af Ribe amtsfond og de i amtsrådsredsen beliggende købstæder med $4/5$ og af Vejle amtsfond og de i amtsrådsredsen beliggende købstæder med $1/5$ alt efter folketal i henhold til den senest offentliggjorte folketælling.

Udskriftens rigtighed
bekræftes.

G. Hermann.

kh.

FREDNINGSNÆVNET >

12/7-1968

citert i Ofn. kendelse af 20/3-1970

Ved brev af 25. januar 1967 anmodede Danmarks Naturfredningsforening fredningsnævnet for Ribe amtsrådskreds om at rejse fredningssag for et bækløb med tilhørende dalsider, hvilket område, der er ca. 630 m langt og ca. 120 m bredt, hører under ejendommen "Elkærholm" pr. Vester Nebel.

Som begrundelse for fredningen har naturfredningsforeningen nærmere anført:

.....

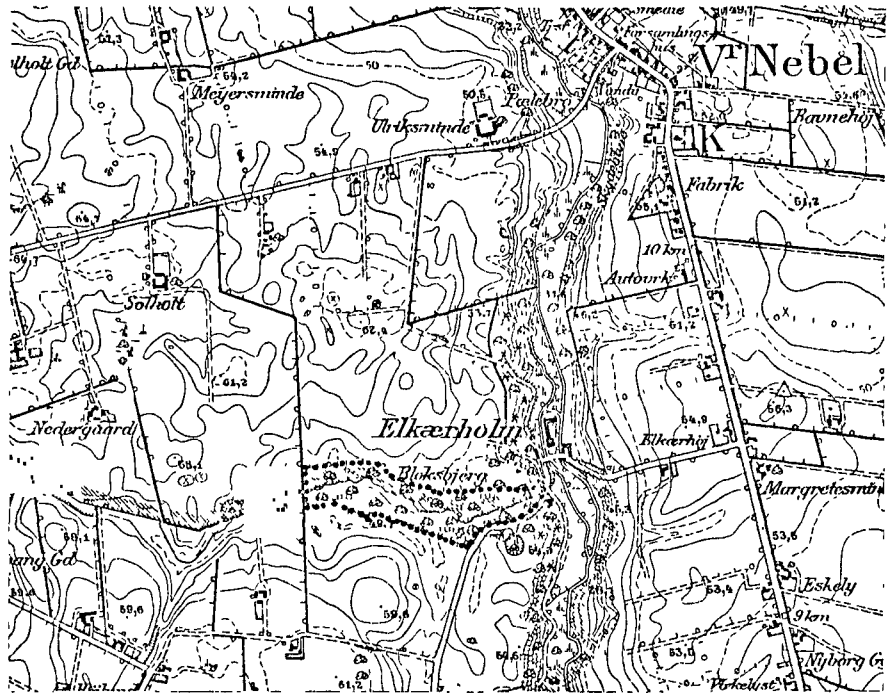
"Arealet rummer adskillige spor efter anlæg af skvatmøller og anses for det mest uberørte anlæg af denne type, der kendes her i landet. En bevarelse af anlægget må derfor ud fra forhistorisk-arkæologisk synspunkter anses for særdeles vigtig. .... Samtidig må området, der henligger som ekstensivt udnyttet græsningsareal ud fra landskabsæstetiske synspunkter anses for fredningsværdigt.

Det er således Danmarks Naturfredningsforenings opfattelse, at området i det hele opfylder betingelserne efter naturfredningslovens § 1 for at kunne sikres ved en fredning."

.....

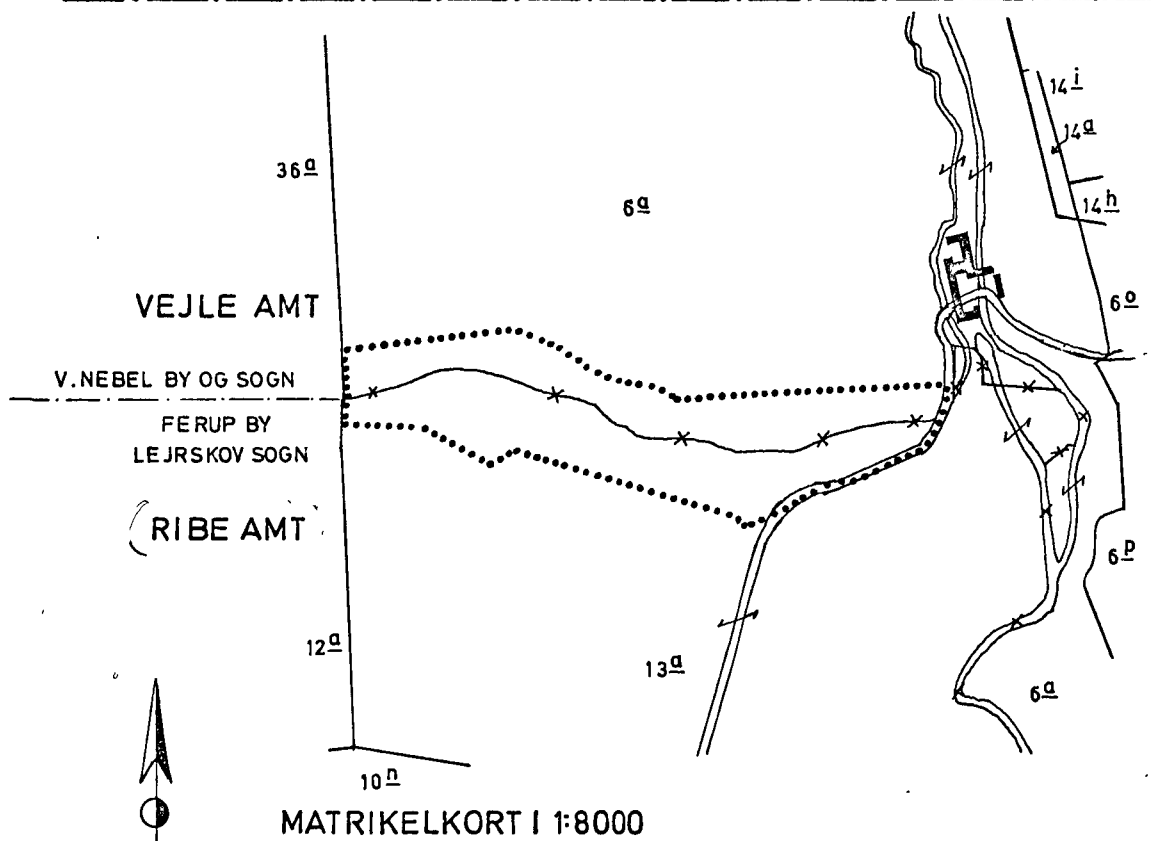
Professor, dr. phil. Axel Steensberg, der i 1965 besigtigede området, har i brev af 21. april 1966 til Danmarks Naturfredningsforening udtalt følgende:

.....

OVERSIGTSKORT I 1:20000

M 3309

MATRIKELKORT I 1:8000

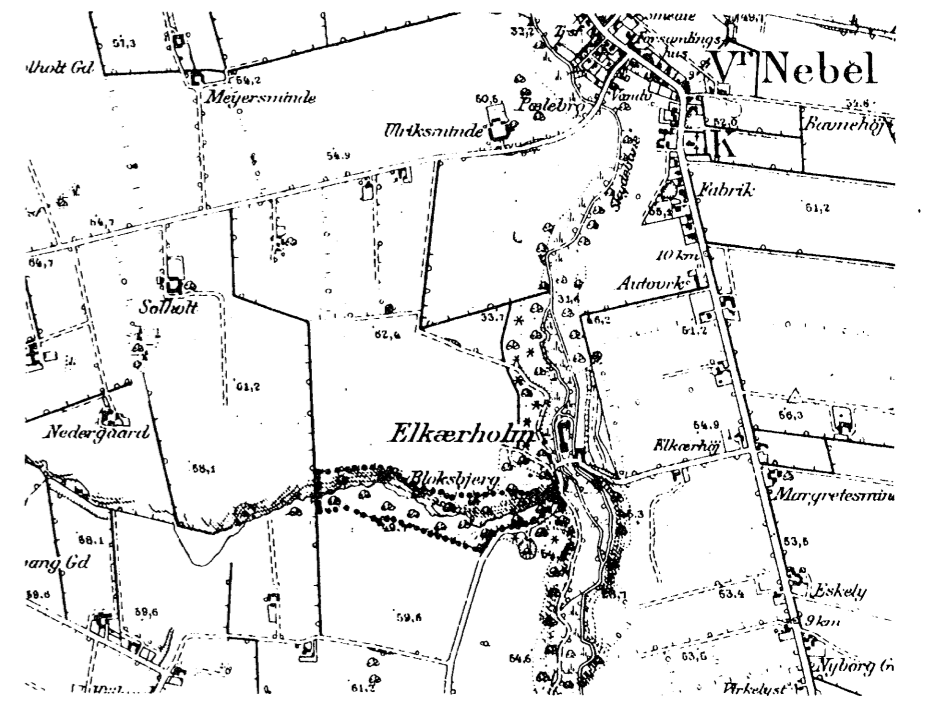
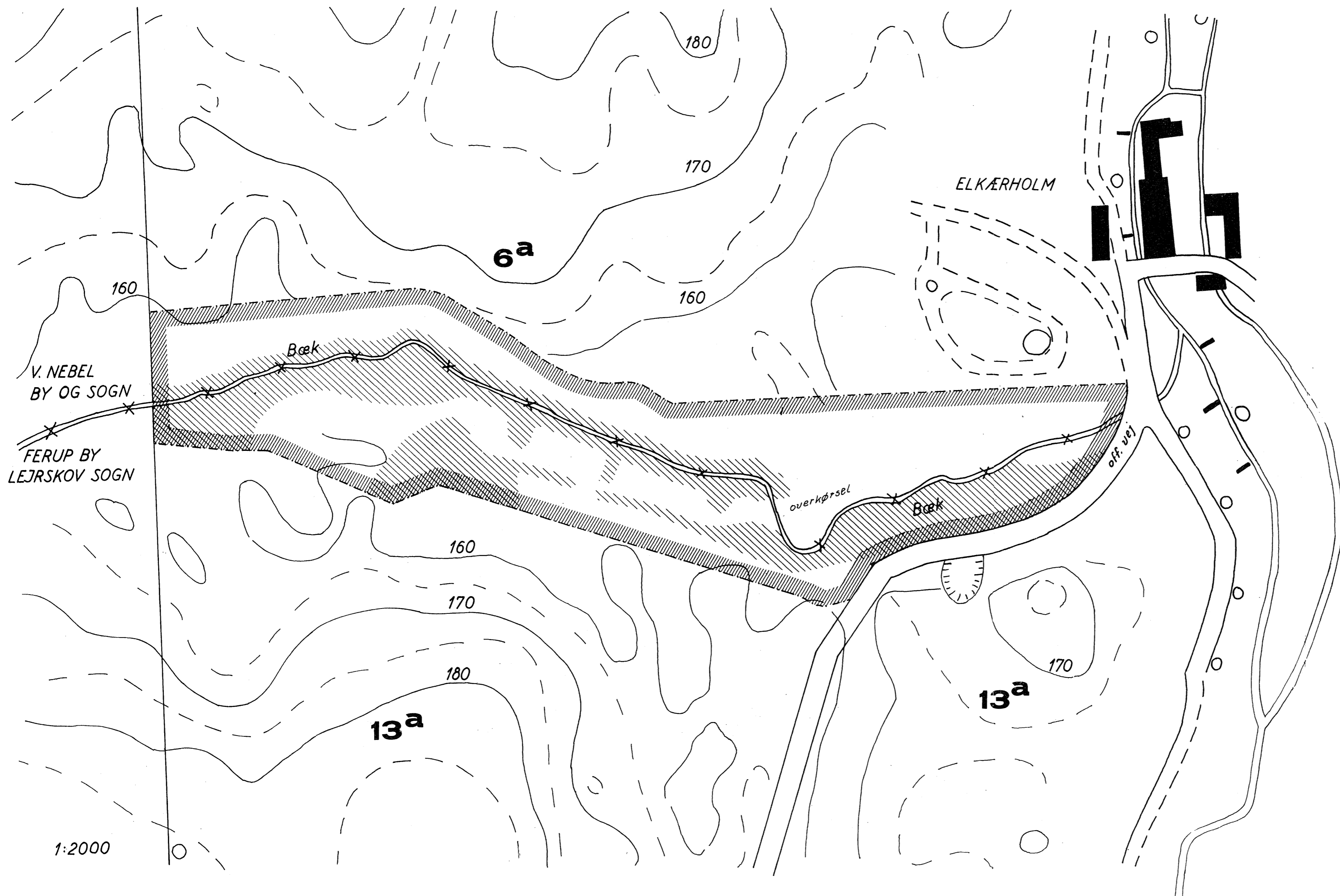
FREDNING AF

DEL AF MATR. NR. 6^a, VESTER NEBEL'BY OG

DEL AF MATR. NR. 13^a, FERUP BY

..... SIGNATUR FOR FREDNINGENS BEGRÆNSNING

KORT>

OVERSIGTSKORT 1:20000

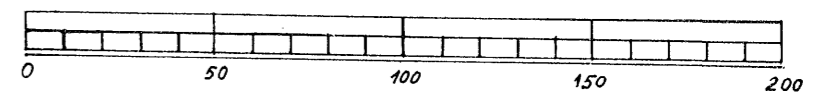
BÆKDAL v. ELKÆRHOLM

SIGNATURFORKLARING:

 FREDNINGSGRÆNSE.

 SÆRLIGE INTERESSEOMRÅDER.

MÅLFORHOLD. 1:2000.

REG. NR. 04770.00

Naturfredningskonsulentens kont.
København d. 10. 3. 70.
By: V. Nebel m. fl.
Sogn: do
Plan nr. Rib 121

1:2000

FREDNINGSNÆVNET FOR SYDJYLLAND, NORDLIG DEL
Kolding Åpark 11, 6000 Kolding
Telefon 99686800, mail: sydjyllandnord@fredningsnaevn.dk

Fredningsnævnets sagsnummer: FN-SJN-1-2018: Ansøgning om dispensation til at benytte de fredede arealer ved Elkærholm til udkørsel af ryddet træ i en tør periode.

Fredningsregisteret reg. nr.: 04770.00 – Bloksbjerg Elkærholm, Skvatmølle

Ansøgningen:

Fredningsnævnet har den 13. marts 2018 modtaget en ansøgning fra Dorthe og Hans Peter Søeberg samt Kolding kommune om dispensation til at køre ryddet træ bort fra de fredede arealer omkring Skelbækken ved Elkærholm i en tør periode fremfor en periode med frost.

Retsgrundlaget:

Skelbækken og arealerne omkring bækken er fredet ved Overfredningsnævnets kendelse, afsagt den 20. marts 1970.

Fredningen blev gennemført med det formål at bevare sporene efter skvatmølleanlæg, der er fundet langs Skelbækken.

Det fremgår af fredningsbestemmelserne, at de fredede arealer skal henligge som græsningsområde uden for omdrift, at arealerne ikke må tilplantes, og at selvsåede træer og buske kan fjernes på de påtaleberettigedes foranledning eller af ejeren af Elkærholm.

Det er bestemt i fredningsbestemmelsernes § 5, at

”Kørsel med arbejdsmaskiner eller andre køretøjer er ikke tilladt inden for det fredede. Dette gælder dog ikke på arealet nord for bækken i dalens østlige del på strækningen fra den offentlige vej til overkørslen over bækken, jfr. det vedhæftede kort. Endvidere skal det være tilladt at foretage bortkørsel af kvas og træ, men kun på frossen jord og kun udenfor de på kortet viste interessearealer”.

Fredningsnævnet skal derfor tage stilling til, om der kan meddeles dispensation til at bortkøre ryddet træ i en tør periode uden for de interessearealer, der er markeret på fredningskortet.

Fredningsnævnet besigtigede den 23. maj 2014 fredningsområdet og har derfor besluttet at behandle sagen på skriftligt grundlag.

Fredningsnævnets afgørelse:

Denne afgørelse er i medfør af forretningsorden for fredningsnævn § 10, stk. 5, truffet af fredningsnævnets formand.

Fredningsnævnet meddeler Dorthe og Hans Peter Søeberg samt Kolding Kommune dispensation i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, til at bortkøre ryddet træ fra det fredede område ved Elkærholm i en tør periode på de vilkår, der fremgår i afsnittet ”Vilkår for dispensationen.”

Begrundelsen for afgørelsen fremgår under afsnittet ”Fredningsnævnets begrundelse og afgørelse”.

Vilkår for dispensationen:

Der gælder disse vilkår for dispensationen:

1. Udkørslen af ryddede træer, buske og øvrig opvækst, der fjernes, skal tilrettelægges i samråd med Nationalmuseet, Museet på Koldinghus og/eller Museum Sønderjylland.
2. Udkørsel af træ, ryddet på nordsiden af bækken, skal køres ud til den offentlige vej øst for fredningsområdet over arealet nord for bækken for at undgå passage af bækken.
3. Hvis Nationalmuseet, Museet på Koldinghus og/eller Museum Sønderjylland vurderer, at arbejdet ikke kan gennemføres i en tør periode, må dispensationen ikke udnyttes og eventuelt påbegyndt arbejde skal omgående indstilles.
4. Udgifter til museernes bistand skal afholdes af Dorthe og Hans Peter Søeberg.

Hvis vilkårene ikke overholdes, falder dispensationen bort.

Sagens baggrund:

Dorthe og Hans Peter Søeberg, der ejer Elkærholm og de fredede arealer på begge sider af Skelbækken, reducerede i 2013/2014 et planlagt skovningsprojekt i det fredede område for at undgå, at skovet træ blev kørt ud gennem det fredede område eller over de særlige interesseområder langs Skelbækken til den offentlige vej ved Elkærholm.

Dorthe og Hans Peter Søeberg iværksatte herefter en ekstensiv græsning af de fredede arealer med en ”let” kvægrace.

Dorthe og Hans Peter Søeberg samt Kolding Kommune har i en mail, modtaget den 13. marts 2018, oplyst, at der ønskes foretaget en supplerende rydning af træ og vedplanter i det fredede område.

Det fremgår af ansøgningen, at Dorthe og Peter Søbergs intention med indgrebet er at videreføre og supplere det rydningsarbejde, som de græssende kreaturer har udført, for at åbne dalen landskabeligt.

Det fremgår herefter af ansøgningen, at Dorthe og Peter Søberg ansøger om dispensation til at rydde og køre ryddet træ bort fra de fredede arealer i en tør periode i sensommeren fremfor i en periode med frost, fordi det er tilladt at ”foretage bortkørsel af kvas og træ, men kun på frossen jord og kun udenfor de på kortet viste interessearealer”. Dorthe og Peter Søberg anfører til støtte for ansøgningen, at der ikke længere er så intense og varige frostperioder, at vådt terræn for alvor bliver robust mod kørsel med maskiner. Trykskader og lignende vil derimod kunne minimeres, hvis arbejdet kan udføres i en tør periode, typisk i sensommeren august-september.

Kolding Kommune har anført i ansøgningen, at rydningen vil bidrage til at opfylde fredningens formål med at bevare de landskabelige elementer.

Ansøgningen er vedlagt en projektbeskrivelse. Det fremgår af projektbeskrivelsen blandt andet:

”

Beskriv den hidtidige skovdrift på arealet

Projektets areal er identisk med det kulturarvs- og landskabsfredede område; ”Skelbækken”...

Den 10. december 2015 bevilligede Naturstyrelsen tilskud til bæredygtig skovdrift... Siden april 2016 har Galloway kreaturer afgræsset arealet og det har allerede gjort den ejendommelige, stærkt kuperede ådal mere lysåben.

Er arealet bevokset med hjemhørende arter?

Elletræer i alle aldre findes langs åen, men også på engen, hvor de nogle steder begrænser udsigten over det spektakulære terræn. Desuden er eg, bøg, ær, fuglekrisebær, skovæble m.fl. fredet til naturligt henfald jævnfør J.nr. NST-3374-000579. Men slåen og brombær breder sig kraftigt på arealet i disse år.

...

Rydning af uønsket opvækst

Baggrund

Den AWIE maskine, der ryddede hegnslinjen i vinteren 2015/16 (J.nr. NST-3374-00617), kunne ikke og skulle ikke tynde de meget stejle skrænter. Det betød, at den i praksis "skubbede" dødt ved ud over kanten af skrænterne. Veddet overgros nu af brombær og slåen, så det til sammen har dannet en ufremkommelig bræmme for kreaturerne og samtidig lukker den af for det smukke landskabelige kig ind i dalen.

Afgræsningen på engene har haft den sideeffekt, at de i forvejen store grupper af slåen, har fået mindre konkurrence fra anden vegetation, så de nu bredere sig endnu hurtigere, så engen visse steder er blevet helt ufremkommelig for folk og fæ.

Formål

Formålet med projektet er at rydde slåen og brombær langs toppen/kanten af skrænterne. Desuden tyns de store grupper af slåen samt klynger af rødøl og unge ær på de landskabsfredede enge.

Der røres selvfølgelig ikke ved de rødøl, der står langs vandløbet. Ligeledes er vi meget opmærksomme på, at der ikke køres i de områder af dalen, der er markeret som særlige interesseområder i Fredningskendelsen (7), jævnfør Naturstyrelsens udtalelse af 14. februar 2017, se vedlagte bilag (8). Oversigt

over interesseområder findes i fredningsskrivelsen på side 22. Bemærk at Naturstyrelsen bifalder, at skovning af dalen udenfor interesseområderne (8).

For at skåne terrænet mest muligt ønskes tyndingsopgaven forestået af en Ponsse dual maskine, der kører på 150 cm brede bæltter. Den har en kran, hvis rækkevidde er 13m. Maskinen trykker 160g/cm² i forenden og 130 g/cm² i bagenden. Maskinen kan skove og knuse. Den kan og skal også udkøre al hugsten, så fremvækst af urter fremmes og næringsstofferne fra henfald af veddet ikke belaster arealerne. Herefter er det vores klare forventning, at vi med det rette græsningstryk af kreaturer kan holde fremspiring af slåen og brombær i ave.”

Naturstyrelsen (nu Miljøstyrelsen) anførte i et brev, dateret den 14. februar 2014, i anledning af en sag om gennemførelse af en plejeplan for de fredede arealer ved Skelbækken om kørsel med arbejdsmaskiner i fredningsområdet:

”

Anlæg af interimsvvej og kørsel med arbejdsredskaber

Kørselsforbuddet i området markeret som særligt interesseområde, er begrundet i hensynet til de videnskabelige interesser grundet skavtmøllefundene i området. Overfredningsnævnet har i forbindelse med kendelse af 20. marts 1970 bedt Nationalmuseet om at afgrænse hvor i dalen sådanne interesseområder er beliggende. Resultatet af dette er udpegningen af interesseområdet, som ses på fredningskortet nedenfor.

Formålet med fredningen er at bevare resterne og sporene i bækdalen efter skvatmøllerne jf. § 1. Derfor er det Naturstyrelsens opfattelse at etableringen af en interimsvvej og kørsel med arbejdsredskaber indenfor det særlige interesseområde vil være imod fredningens formål.

Endvidere har ejer af arealet i forbindelse med etableringen af fredningen fået en erstatning på 25.000 kr. Derved er ejer blevet kompenseret for den begrænsede anvendelse af arealerne.

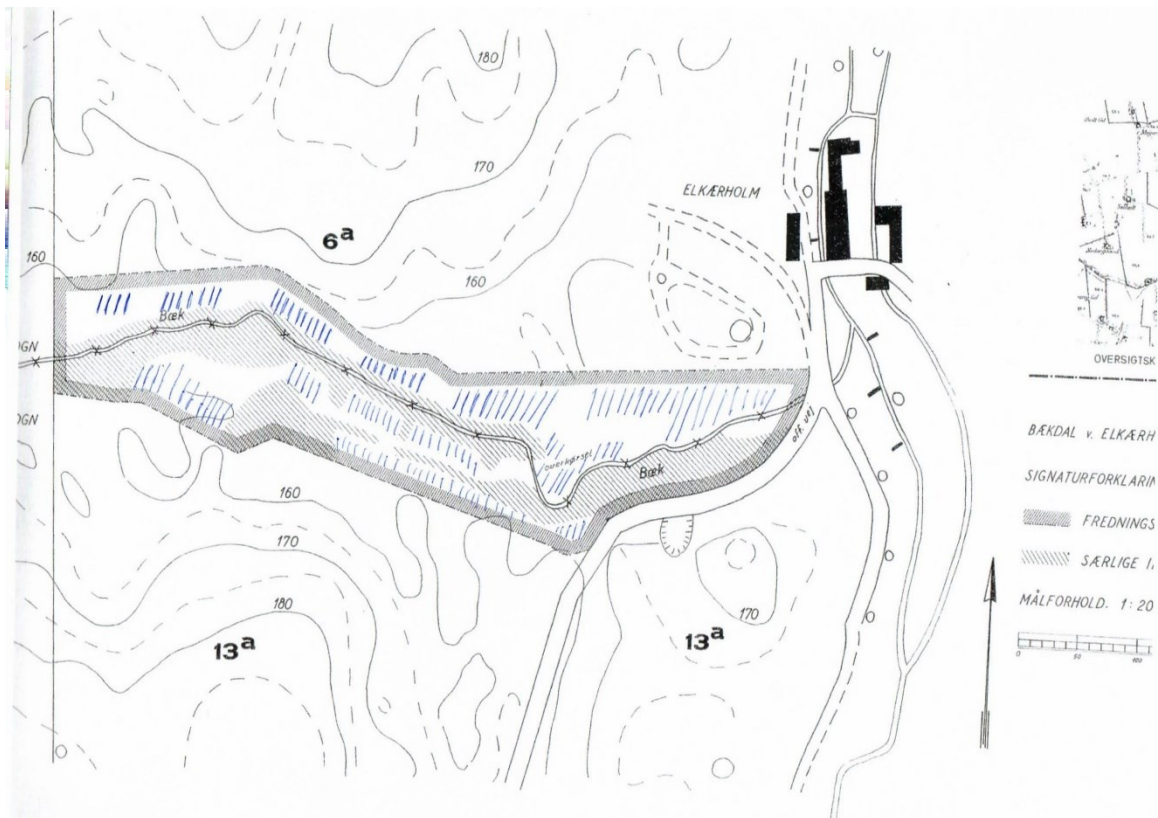
....

Hvis man stadig ønsker at skove arealerne indenfor det særlige interesseområde, kan en overvejelse eventuelt være at gøre det med hest. Hestene kan komme rundt hvor maskinerne ikke kan, og påvirkningen af arealerne er markant mindre.

til skovningen i områderne udenfor særlige interesseområde vurderer Naturstyrelsen som værende hensigtsmæssig...”

Fredningsnævnet anmodede i brev af 21. maj 2018 Dorthe og Peter Søeberg samt Kolding Kommune sende fredningsnævnet en detaljeret beskrivelse af, hvor kørslen skal finde sted i forbindelse med arbejdet, og hvor omfattende kørslen forventes at blive, fordi Dorthe og Peter Søeberg samt Kolding Kommune har oplyst, at det gunstigste tidspunkt for bortkørslen af ryddede træer og buske er sensommeren.

I en mail af 6. juni 2018 har Dorthe og Peter Søeberg samt Kolding Kommune oplyst, at kørslen skal foregå uden for interessearealerne og har vedhæftet svaret et arbejdskort, der med blå skravering viser den forventede kørsel i området.

Arbejdskortet viser med sort skravering interessearealerne:

Kolding Kommune meddelte den 12. juli 2018 Dorthe og Hans Peter Søbørg dispensation fra bestemmelsen i naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, til at rydde vedplanter mv. i fredningsområdet.

Det fremgår blandt andet af kommunens dispensation, at

”...

Der er kendskab til forekomst af mange flagermusarter i projektområdet på baggrund af en NOVANA overvågningsstation. Alle danske flagermusarter er optaget på EF-Habitatdirektivets Bilag IV-liste over beskyttede arter uden for habitatområderne. Reglerne er implementeret i naturbeskyttelsesloven, så flagermusene og deres levesteder må i henhold til lovens § 29 ikke forstyrres eller ødelægges.

Der findes flere sjældne mosser, laver og svampe i området, hvoraf nogle er rødlistede og særligt opmærksomhedskrævende.

Rydningen omfatter ikke større og gamle træer, så vurderingen er, at projektet ikke virker negativt på flagermusbestanden.

Projektet forventes ikke at ændre på fugtighedsforholdene i områderne med gamle løvtræer nær Skelbækken, som tilgodeser visse mosser og svampe...”

Fredningsnævnets behandling af sagen:

Fredningsnævnet har i høringsbrev af 3. juli 2018 anmodet Miljøstyrelsen, Kolding Kommune, Danmarks Naturfredningsforening, Friluftsrådet og Dansk Ornitologisk Forening om eventuelle bemærkninger til ansøgningen med høringsfrist den 9. august 2017.

Der er ikke ved høringsfristens udløb rejst indsigelser mod ansøgningen.

Miljøstyrelsen har oplyst i en mail af 11. juli 2018, at styrelsen på baggrund af ansøgningen ikke har mulighed for at vurdere, om fældningen af træerne kan beskadige eller ødelægge plantearter og yngleområder eller rasteområder for de dyrearter, der fremgår af habitatdirektivets bilag IV.

Styrelsen har foreslået fredningsnævnet at anmode Kolding Kommune at foretage vurderingen og har tilføjet, at kommunen i øvrigt bør orienteres om, at hule træer med spættehuller ikke må fældes i perioden fra den 1. november til den 31. august; dette forbud fremgår af bekendtgørelsen om fredning af visse dyre- og plantearter og pleje af tilskadekommet vildt.

Fredningsnævnets begrundelse og afgørelse:

Fredningsnævnet kan ifølge naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, dispensere fra bestemmelserne i en fredning, når det ansøgte ikke er i strid med fredningens formål.

Det er formålet med fredningen af arealerne omkring Skelbækken ved Elkærholm at bevare sporene af skvatmølleanlæggene langs bækken. Fredningsbestemmelserne bestemmer derfor, at arealerne skal henligge som græsningsområder uden for omdrift.

Skelbækken og arealerne omkring bækken beskrives i fredningskendelsen som uberørt

Fredningskendelsen indeholder på side 2ff en udtalelse fra professor Axel Steensberg, der gennemgik fredningsområdet i 1965. Professor Steensberg anfører blandt andet, at skvatmølleanlæg, der er fundet på Sjælland, går ”langt tilbage i middelalderen, og der er grund til at tro, at det samme gælder anlæggene ved Elkjærholm, hvis de ikke er endnu ældre...”

Under besigtigelsen den 23. maj 2014 oplyste museumsinspektør Tenna Kristensen, Museum Sønderjylland blandt andet, at Museum Sønderjylland bør have lejlighed til at undersøge dalen for rester efter skvatmøllerne i forbindelse med revurderingen af den plejeplan, parterne dengang var blevet enige om.

Fredningsnævnet konstaterede i forbindelse med besigtigelse den 23. maj 2014 blandt andet, at Skelbækken fortsat har et ureguleret og stejlt bækløb ned gennem dalen med dens vekslende konturer, men landskabet var under tilgroning, så konturerne udviskes.

Fredningsnævnet vurderer, at rydningen af træer og opvækst vil forbedre den landskabelige oplevelse af Skelbækken og landskabet omkring bækken samt at formidling af stedets historie vil under-

støtte formålet med fredningen. For at oplevelsen af landskabet ikke skal sløres af oplæg af fældede træer og ryddede buske, er det nødvendigt at fjerne fældede træer og ryddede buske.

Udkørsel over de fredede arealer kan beskadige arkæologiske rester efter skvatmøllerne. Det er derfor afgørende, at udkørslen ikke sker over de særlige interessearealer, samt at udkørslen tilrettelægges således, at risikoen for beskadigelse af rester efter skvatmøllerne, anlæg af kanaler og dæmninger i forbindelse med skvatmøllerne elimineres.

På denne baggrund og under disse forudsætninger vurderer fredningsnævnet, at det ikke strider mod formålet med fredningen at dispensere til projektet.

Kolding Kommune har vurderet projektets betydning i forhold til EF-Habitatdirektivets Bilag IV-liste over strengt beskyttede arter uden for habitatområderne og har vurderet, at projektet ikke virker negativt på flagermusbetanden.

Fredningsnævnet meddeler herefter Dorthe og Peter Søeberg samt Kolding Kommune dispensation til at foretage udkørsel af fældede træer og buske fra arealerne omkring Skelbækken på de vilkår, der fremgår under afsnittet ”Vilkår for dispensationen”.

Klagevejledning ved afgørelse om dispensation:

Der kan inden 4 uger efter den dag, denne afgørelse er meddelt, klages til Natur- og Fødevareklagenævnet.

Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes klagefristen dog altid fra bekendtgørelsen. Klagen skal ifølge lov om naturbeskyttelse § 87 afgives via Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening, jf. vejledning på klagenævnets hjemmeside www.naevne-neshus.dk. Klagefristen udløber ved midnat på dagen for klagefristens udløb. Hvis klagefristen udløber på en lørdag eller en helligdag, forlænges fristen til den følgende hverdag.

Klageberettigede er, jf. naturbeskyttelseslovens § 86:

- Adressaten for afgørelsen,
- ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,
- offentlige myndigheder,
- en berørt nationalparkfond,
- lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen,
- landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og
- landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige, rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Det er en betingelse for Miljø- og Fødevareklagenævnets behandling af en klage, at den, der klager indbetaler et gebyr på 900 kr. for privatpersoner og 1.800 kr. for virksomheder og organisationer

(2016-niveau). Klagegebyret reguleres den 1. januar hvert år efter den af Finansministeriet fastsatte sats for det generelle pris- og lønindeks som løbende offentliggjort i forslag til finanslov med virkning for klager, der modtages i nævnet fra og med den 1. februar 2017. Nævnet offentliggør størrelsen af klagegebyret på sin hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret opkræves i forbindelse med klagens oprettelse i Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening. Klagen behandles først, når gebyret er betalt. Vejledning om gebyrbetalingen kan ligeledes findes på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret tilbagebetales, hvis

- 1) klagesagen fører til, at den påklagede afgørelse ændres eller ophæves,
- 2) klageren får helt eller delvis medhold i klagen, eller
- 3) klagen afvises som følge af overskredet klagefrist, manglende klageberettigelse eller fordi klagen ikke er omfattet af Miljø- og Fødevareklagenævnets kompetence.

Det bemærkes, at hvis den eneste ændring af den påklagede afgørelse er forlængelse af frist for efterkommelse af afgørelse som følge af den tid, der er medgået til at behandle sagen i klagenævnet, tilbagebetales gebyret dog ikke.

Miljø- og Fødevareklagenævnet kan også beslutte at tilbagebetale klagegebyret, hvis

- 1) der er indledt forhandlinger med afgørelsens adressat og/eller førsteinstansen om projektilpasninger, og disse forhandlinger fører til, at klager trækker sin klage tilbage, eller
- 2) klager i øvrigt trækker sin klage tilbage, før Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse i sagen.

Gebyret tilbagebetales dog ikke, hvis nævnet vurderer, at der er forhold, der taler imod at tilbagebetale gebyret, f.eks. hvis klagen trækkes tilbage meget sent, herunder efter at klager har haft et afgørelsesudkast i partshøring.

En tilladelse må i henhold til naturbeskyttelseslovens § 87, stk. 3, ikke udnyttes før klagefristen er udløbet, eller behandling af en eventuel klage måtte være afsluttet.

Kolding, den 18. september 2018.

Vagn Kæsbjerg
formand

Denne afgørelse er sendt til:

Kolding Kommune, Teknisk Forvaltning – kommunen@kolding.dk

Kolding Kommune, att.: Søren Møller – somo@kolding.dk

Museet på Koldinghus – museum@koldinghus.dk

Museum Sønderjylland – kontakt@msj.dk

Dansk Entomologisk Forening c/o Zoologisk Museum - jfredskov@zmuc.ku.dk

Miljøstyrelsen– mst@mst.dk

Danmarks Naturfredningsforening, Masnedøgade 20, 2100 København Ø - dn@dn.dk

Danmarks Naturfredningsforenings Lokalkomite v/Esben Christoffersen – nebse@stofanet.dk

Friluftsrådet, Scaniagade 13, 2450 København SV – fr@friluftsradet.dk

Friluftsrådet c/o Lone Høgholt – trekantsomraadet@friluftsradet.dk

Dansk Ornitologisk Forening, Vesterbrogade 140, 1620 København V – natur@dof.dk

DOF Kolding – kolding@dof.dk